

Gönczi Gabriella¹

A LÉGIERŐ KÉNYSZERÍTŐ ALKALMAZÁSÁNAK TEÓRIÁI²

Rezümé

Jelen tanulmány a légierő politikai és diplomáciai determináltságából kiindulva kifejti a koercitív, kényszerítő diplomáciai stratégia fogalmát, jellemzőit és egyes történelmi példáit. Ehhez kapcsolódva a szerző bemutatja az ún. kényszerítő légierőt, mint a kényszerítő politikát hatékonyan támogatni képes eszközrendszert, „koercitív instrumentumot”. Bemutatja a kényszerítő erő alkalmazásán alapuló „kényszerítő légierő stratégiák” egyes típusait, elméleti megalapozottságukat és hátterüket és megvizsgálja az összefüggéseket a kényszerítő stratégiák különböző típusainak alkalmazási lehetőségei között.

THEORIES OF COERCIVE AIR POWER

Abstract

The present study describes “coercive air force’s strategies” are based on coercive features force application as an integrated part of effort of diplomacy and describes two coercive diplomacy case studies. On this basis the author expounds the concept of a coercive diplomatic strategy and presents the airforce as a coercive instrument. Different types of coercive air strategies with theoretical framework and background are presented and the connection between them and their adoption and application (air campaign, air operations) of aerial warfaer resources are explained.

BEVEZETÉS

Jelen tanulmány az elmúlt évszázad légierővel kapcsolatos elméletei közül azokat veszi górcső alá, amelyek középpontjában a légierő ún. koercitív, kényszerítő jellegű alkalmazásai állnak. Annak alapján, hogy a hadászati célokat milyen módon, milyen eszközrendszerrel és milyen hatásmechanizmuson keresztül lehet megvalósítani, négy jól körülhatárolható irányzat figyelhető meg, a későbbiekben ezeket kényszerítő légierő stratégiáknak nevezem (coercive air strategies). Bemutatom, hogy mikor, milyen történelmi és politikai környezetbe ágyazódva alakultak ki az egyes stratégiatípusok, milyen jellemzőkkel bírnak és melyek voltak az alkalmazás sikerei vagy kudarcai. Ma már a katonai stratégiai döntéshozatal során ezek a típusok nem önállóan, elkülönülten, hanem együttesen, egy összefüggő stratégiai cselekvéssorozatnak a részeként jelennek meg, olyan „építő kövek”, amelyeket az adott szituációnak megfelelő módon és sorrendben alkalmazva biztosíthatják a fő katonai és politikai célok elérését.

¹ adjunktus, Dunaújvárosi Főiskola, gonczig@mail.duf.hu;

² Lektorálta: Palik Mátyás, egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katonai Repülő és Légvédelmi Tanszék, palik.matyas@uni-nke.hu

A LÉGIERŐ MINT A KÉNYSZERÍTŐ DIPLOMÁCIA ESZKÖZRENDSZERE

A kényszerítés erőszak alkalmazása a másik fél (felek) magatartásának a befolyásolására, amelynek a hatására az ellenfél (ellenfelek) úgy dönt(enek), hogy magatartásukat megváltoztatják, semmint elszenvedik a kilátásba helyezett büntetést. A kényszerítés pszichés mechanizmusának a lényege, hogy a nem kívánatos cselekvés/magatartás megváltoztatásának az alapja félelem, a félelem egy várható büntetéstől vagy a már bekövetkezett büntetés megismétlődésétől. A kényszerítés politikájában tehát mindenképpen megjelenik az erőszak, ez a kényszerítés alapja, abban azonban megosztott a szakirodalom, hogy ez a már bekövetkezett, tényleges károkozás kell legyen, vagy elegendő a kilátásba helyezett büntetés, a várható veszteség keletkezésének a lehetősége. Alexander George és Robert Pape kényszerítés elméletében a kényszerítés alapja a már bekövetkezett erőszak, ennek a megismétlődésétől való vélelem vezet a nem kívánt magatartás feladására.[1.] Thomas Schelling³ viszont a kényszerítés fogalmát két elemre bontotta, ugyanakkor a fogalomnak az egyik oldala az aktív elem (compellence) a már bekövetkezett büntetés és egy passzív elem (deterrence) a várható, de még nem elszenvedett büntetés. [2.] Véleménye szerint mindkét esetben kényszerítésről beszélhetünk, és mindkét elem önmagában elvezethet az ellenfél magatartásának a megváltoztatásához, sőt ha az erőszak alkalmazás már megtörtént és elpusztított majdnem mindent, ami az ellenfél számára értékes volt, semmi nem indokolja azt, hogy a magatartását ne folytassa, akár intenzívebben is, mint eddig. „A kényszer hatásosságát tehát sokkal inkább az a várható veszteség fogja meghatározni, ami még nem következett be” [3.]

Véleményem szerint a kényszerítés tág kategória, legyen az már bekövetkezett vagy látens, várható büntetés, aminek a bekövetkezésével lehet fenyegetni (elrettentés) vagy alkalmazni korlátozott vagy korlátozás nélküli mértékben (megtorlás) azzal a céllal, hogy rábírjuk vakit, valamely csoportot vagy szervezetet magatartásának a megváltoztatására. Katonai értelemben az ellenfelet kell rávenni a magatartásának megváltoztatására mielőtt a konfliktus háborúvá eszkalálódna. A kényszerítő diplomácia eszközrendszerét tehát még a konfliktus kiteljesedése előtt célszerű alkalmazni, erőfeszítéseket téve a nem kívánatos cselekvéssorozat abbahagyására, megváltoztatására vagy kompromisszumos megoldás keresésére.

Alexander George [4.] szerint a kényszerítő diplomácia célja több minden lehet. Meggyőzni a szemben álló felet arról, hogy hagyjon fel eddigi viselkedésével (a.) vagy nemcsak a viselkedésével hagyjon fel, hanem forduljon el az eredeti szándékától is (b.) vagy forduljon el, illetve változtassa meg egész politikai hatalmi rendszerét (c.). Arra hogy ezeket az egymásra épülő célokat hogyan lehet megvalósítani, a kényszerítő diplomáciának több módszer áll a rendelkezésére. A legismertebb az ultimátum, amelyben meghatározásra kerül a szemben álló fél számára a kívánatos magatartás, a cselekvés végrehajtásának a határideje és a végrehajtás elmulasztásához kapcsolódó büntetés, szankció. Előfordul, bár ritkábban, hogy előzetes ultimátum nélkül kerül sor erőszakos akciók végrehajtására. Ebben az esetben a hangsúly a vég-

³ Nobel-díjas közgazdász. Első műve 1960-ban jelent meg A konfliktuskezelés stratégiája címmel, második műve 1966-ban Fegyverek alkalmazása és hatása (Arms and Influence) címmel jelent meg. Kutatásai során alapvetően stratégiai kérdésekkel foglalkozik, többek között az erőszak alkalmazásával a diplomáciában és a politikában és stratégiai játékelmélettel.

rehajtott akciók által okozott kár nagyságán van, az elszenvedett csapások következtében a szemben álló fél képtelen a cselekvésének a folytatására. Az a gyakoribb eset, amikor az akciók inkább csak demonstratív jelleggel nem olyan intenzitással kerülnek végrehajtásra, mint az előző esetben, ilyenkor a hangsúly nem az okozott kár nagyságán, hanem az akciók figyelemfelhívó jellegén van. A szemben álló fél a várható még nagyobb veszteségek elkerülése érdekében változtat a magatartásán.

Szintén megosztott a szakirodalom abban a kérdésben, hogy a milyen a kényszerítő diplomácia és a katonai erő alkalmazásának a viszonya. Gross Stein véleménye szerint a kényszerítő diplomácia hatásköre a katonai erő alkalmazásáig terjed, időben megelőzi azt. A kényszerítő diplomácia alkalmazása adott esetben akkor tekinthető sikeresnek, ha a konfliktust megoldani, az ellenfél szándékait, magatartását úgy sikerül megváltoztatni, ha katonai erő alkalmazására csapásmérő jelleggel nem kerül sor. [5.] John F. Kennedy elnök 1962-ban a Disznó-öbölbeli konfliktus kezelése során kényszerítő jellegű diplomáciai stratégiát használt, amely Stein véleménye alapján is sikerre vezetett. A szuperhatalmak közti konfliktus abból származott, hogy a volt Szovjetunió ballisztikus rakétákat telepített Kubába, az Egyesült Államok közvetlen közelébe. Válaszul az amerikai elnök elrendelte a Kuba körüli hatalmas tengerészeti erőt felvonultató tengeri blokádnak felállítását, és azt az üzenetet küldte Hruscsov szovjet elnöknek, hogy ettől nagyobb erőket is hajlandó bevetni szükség esetén. Ugyanakkor késznek mutatkozott tárgyalóasztalhoz ülni és a konfliktust békés úton rendezni. A katonai erő felvonultatására és az erőszakkal való fenyegetés hatására Hruscsov a tárgyalás mellett döntött, amelyek során mindkét fél engedményeket tett, Hruscsov beleegyezett abba, hogy visszavonja rakétáit Kubából, Kennedy pedig Törökországból. Stein és Pape véleménye szerint viszont nem vezetett sikerre az 1990-91-es Öböl-háborúban alkalmazott kényszerítő jellegű diplomáciai stratégia. Kuvait Irak általi lerohanása után 1990. november 29-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa a következő ultimátumot fogadta el⁴: „amennyiben Irak 1991. január 15-ig nem hagyja el Kuvait területét, a Biztonsági tanács jogosnak mondja ki Kuvait minden erővel, így katonai erővel való megsegítését is.” Az ultimátummal egy időben gazdasági embargót rendeltek el Irak ellen és megkezdték a katonai erők felfejlesztését a térségbe (Sivatagi Pajzs hadművelet) Ez volt a kényszerítő diplomácia két kísérlete a válság kezelésére, Irakra azonban nem sikerült nyomást gyakorolni és 1991. január 16-án megkezdődött a válság kezelésének második szakasza, a Sivatagi Vihar hadművelet.

Más szerzők véleménye szerint a katonai erő alkalmazása, bevetése része a kényszerítő diplomácia eszközrendszerének. [6.] Ha a katonai stratégiai politikai determináltságából indulunk ki, akkor joggal mondhatjuk azt, hogy a katonai erő alkalmazása része a politika diplomáciai alrendszerének is. E logika mentén pedig kijelenthető, hogy a kényszerítő diplomácia eszközrendszere nemcsak lágy eszközöket, hanem a katonai erő eszközeit is tartalmazza, a diplomáciai erőfeszítések egy része a katonai erő alkalmazásán való fenyegetésen (fenyegetés) és a tényleges csapásmérésen (büntetés), azok befejezésén illetve újrakezdésén alapul (elrettentés).

Ezt a jelenséget a szakirodalom KÉNYSZERÍTŐ JELLEGŰ HADVISELÉS (Coercive Military) nevezi, amit én úgy definiálok, hogy „a kényszerítő diplomácia részhalmaza, a katonai erő direkt vagy indirekt felhasználása arra, hogy a szemben álló fél akaratára vagy akaratér-

⁴ ENSZ BT 660-664. határozat

vényesítő képességére a politikai vezetés nyomást gyakoroljon.”⁵ Erre a feladatra véleményem szerint természeténél fogva a légierő haderőnem a legalkalmasabb. A légierő széles és nagy spektrumú hatókörrel bír, gyorsan bevethető taktikai és stratégiai célpontok ellen egyaránt, ami a kényszerítő jellegű hadviselés tervezésénél kiemelt prioritás. A légierő tehát kiválóan felhasználható arra, hogy a kijelölt célpontok gyors és hatékony pusztításával vagy a pusztító képesség felvonultatásával a szemben álló fél akaratára nyomást gyakoroljon, azaz a kényszerítő jellegű hadviselés eszköze lehet. A szakirodalom a légierő kényszerítő jellegű alkalmazását KÉNYSZERÍTŐ JELLEGŰ LÉGI HADVISELÉSI STRATÉGIÁKNAK (Coercive Air Strategies) nevezi, és több típusát különbözteti meg. Az egyes típusok között lényegi különbség van a célpontkiválasztás és kényszerítő erőfeszítések intenzitása és a hatásmechanizmus szempontjából.

A LÉGIERŐ KÉNYSZERÍTŐ STRATÉGIA TÍPUSAI

A légierő alkalmazásával kapcsolatos első, máig ható elmélet az olasz Giulio Douchet tábornok nevéhez köthető, aki a „Légi uralom” című művében [7.] publikálta a korlátlan légi háború teóriáját. Véleménye szerint a légierő a szárazföldi és tengerészeti erők kiszolgáló, biztosító tevékenysége mellett önállóan és egyedül képes az ellenség hadi potenciáljának a légtérből való teljes megsemmisítésére. [8.] A polgári lakosság ellen indított folyamatos támadások pedig képesek olyan mértékű szenvedést okozni a lakosságnak, amelyet elviselni már nem bírnak és nyomást gyakorolnak a döntéshozókra a háborús célok feladására. Bár az elmélet helyessége természetesen erősen vitatható, kétségtelen, hogy ez egyfajta kényszerítő stratégia, amelynek középpontjában az ellenségnek okozott nagymértékű, már bekövetkezett károkozás, fizikai és pszichikai sokkhatás áll. Ebben az esetben a légierő számára kijelölt célpontok olyanok, amelyek pusztításának direkt és indirekt, tovagyűrűző hatása széles spektrumú. Hasonló következtetésre jutott Alexander de Seversky is [9.], bár a légierő stratégiai célpontjainak ő az ellenséges nemzet iparának nagyobb fontosságú létesítményeit és infrastruktúráját jelöli ki, a gondolatmenet Douchet-hoz hasonló. Az ipari létesítmények és infrastruktúra kulcselmeinek elpusztítása működésképtelenné teszi az ellenséges hadi és azt kiszolgáló ipart, ez vezet a döntéshozók véleményének és a háborús magatartás megváltoztatásához.

Ezt a stratégiát nevezem a továbbiakban a MEGTORLÁS stratégiájának (maximal punishment) amelynek középpontjában a lehető legerősebb csapásmérés, a legnagyobb sokkhatás okozása áll. Szélsőséges esetben a célpontok lehetnek polgári lakónegyedek, mint Douchet-nál, vagy kevésbé szélsőséges esetben az infrastruktúra elemei, mint például az áram- és vízvezeték-hálózatok, termelőüzemek, mezőgazdasági telepek, amelyek hiányában a lakosság elemi szükségletei nem vagy csak nehezen elégíthetők ki. A civil lakosság nélkülözése, szenvedése pedig elvezet(het) oda, hogy a saját kormánya ellen fordul, a döntéshozókat leváltják vagy rájuk olyan nyomást gyakorolnak, amelynek kitéve megváltoztatják a konfliktusban tanúsított magatartásukat.

A stratégia alkalmazására számtalan hadtörténelmi példát találhatunk, az első világháború bombázásai és második világháború szőnyegbombázásai is ide tartoznak. A stratégia a légierő

⁵ Saját megfogalmazás

már végrehajtott csapásain alapul, amelyek hatása nagymértékű, bénító és félelemkeltő. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy a stratégia ugyan azt hangsúlyozza, hogy a rombolás, a pusztítás már megtörtént, mégis kell, hogy maradjon valami pusztítással való fenyegetés, ami még a jövőben bekövetkezhet, különben az ellenfél minden mindegy alapon akár még növelheti is háborús erőfeszítéseit nemhogy feladná eredeti politikáját.

Az 1930-as években a légierővel kapcsolatos koncepciókban új irányzat jelent meg, amely logikájában ugyan hasonlít Douchet elméletére, a hangsúly továbbra is a lehető legnagyobb mértékű károkozásokon van, a célpontokat azonban nem a hátszágban jelölik ki, hanem a hadszíntéren. A MEGSEMISÍTÉS stratégiája (denial) alapján, ha az egyik félnek sikerül elérni, hogy az ellenfél harcoló alakulatai képtelenné váljanak a háború folytatására, az ellenfél döntéshozói elállnak eredeti szándékaiktól, megváltoztatják magatartásukat a kényszerítő akarata szerint. A stratégia Douchet-val analóg, abból a szempontból, hogy a célja az ellenség akaratának, ellenálló képességének a felszámolása, de ez elsősorban olyan közvetlen támadásból ered, amely az ellenség tábori erőire irányul. Az ilyen jellegű támadások helyileg általában a frontvonalhoz közel kerülnek végrehajtásra és a célpontokat közeli légi támogatás módszerével támadják. A csapások természetétől és mélységétől függően az ellenséges erők többé vagy kevésbé képtelenné válnak a tevékenységük folytatására fizikailag, ami ahhoz vezet, hogy a döntéshozók kénytelenek magatartásukban és politikájukban is változtatást eszközölni. Ez a stratégia típus John. C. Slessor és Robert Pape műveiben jelenik meg a legmarkánsabban: a támadások célpontjai a katonai erők, érdekes azonban, hogy Pape a légierőt önmagában, a felszíni erők támogatása nélkül nem tartja alkalmasnak a háborús célok elérésére.

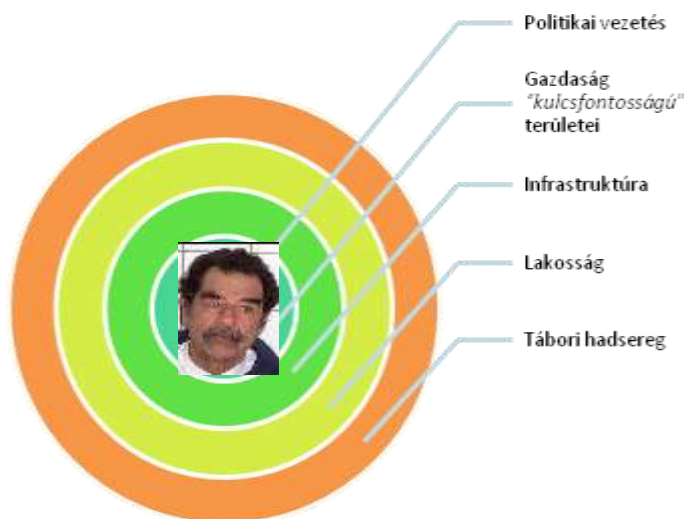
A második világháború végén és a hidegháború éveiben új a légierő stratégiai alkalmazásával kapcsolatban új, véleményem szerint az előzőektől lényegesen eltérő elméletek jelentek meg, amelyek a csapásmérések pontosságát és növekvő intenzitását helyezték a koncepció középpontjába, a rohamosan fejlődő technika lehetővé tette ugyanis, hogy egyre pontosabb, rövid és kimért csapásokat mérjenek az ellenségre, annak nagy fontosságú célpontjaira. A MEGFÉLEMLÍTÉS (ideal risk) stratégiája a fokozatosság és a várható veszteségek elkerülésének elvén alapul: a támadást rövid, de nagy pontosságú csapásokkal kell kezdeni az ellenség nagy értékű célpontjai ellen, utána szünetet kell tartani, időt hagyva, hogy az ellenség számára világossá váljon, mibe kerül neki, ha folytatja a háborút. Ha nem változtat politikáján, akkor újabb támadások kerülnek megindításra, hogy eszkalálják a rombolás mértékét. Az elsődleges hatásmechanizmus itt tehát nem a magas szintű, már elszenvedett büntetés, megtorlás, hanem a félelem attól, hogy mibe kerülhet az ellenségnek a háború esetleges folytatása. Ahhoz hogy egy ilyen jellegű stratégia sikeres legyen, elegendő nagy értéket képviselő célpontot kell hagyni az ellenség számára, ami a jövőben beépített fékként működik majd. Ezt a stratégiát először Thomas Schelling említi 1960-ban megjelent könyvében, véleménye szerint a nagy értékű célpontokra gyakorolt ciklikus, szünetekkel megtört, és fokozódó intenzitású támadások a várható veszteségek (kockázatok) átgondolására késztetik a döntéshozókat és eljutnak oda, hogy elálljanak vagy megváltoztassák eredeti szándékaikat.

Hasonló következtetésre jutott Charles E. Osgood amerikai pszichológus is, ő a stratégiának a GRIT nevet adta⁶ és elsősorban a nukleáris fegyverkezési verseny csökkentésére javasolta

6 Graduated and Reciprocated Initiatives in Tension: Fokozatos és viszonzott feszültségsökkentő intézkedések

alkalmazni [10.]. Lényege, hogy a feszültség növelésével (például egy rövidebb ideig tartó légi csapással) majd egy békülékeny gesztus megtételével az ellenfelet hasonló békülékeny gesztusra lehet bírni. Ez a kockázatviselő stratégia jól szolgált az elrettentést nukleáris szinten, azonban a Vietnami-háborúban nem működött, a légi csapások közti szünetet a légvédelem megerősítésére használta az észak-vietnami kormány, a tárgyalásokat mindvégig elutasították. Elemzők véleménye szerint azért lehetett így, mert ha egy nemzet elkötelezte magát az elhúzódó hagyományos háború mellett, akkor a légierő tevékenységéből származó veszély már nemigen múlhatja felül azt a kockázatot, amit az adott nemzet felvállalt a háború folytatásával és az északiak akár nagyobb árat is hajlandók lettek volna fizetni, mint amekkora veszteséget az amerikai támadások okoztak.

Az 1990-es években került publikálásra a legújabb elmélet, a LEFEJEZÉS stratégiája (decapitation), amely nem az ellenséges harcoló alakulatokat, polgári lakosságot vagy ipari létesítményeket helyezi a stratégia középpontjába, hanem az ellenséges vezetést és a parancsnoki irányító apparátust.

Warden "ötgyűrűs" célpont-tervezési modellje

(Forrás: AFDD 2-1. Air Warfare, USAF)

Ez akár olyan közvetlen támadást is jelenthet, amely az ellenséges nemzet vezetésének, kormányának meggyilkolását is magában foglalja. Azáltal, hogy megsemmisül (kvázi megbénul) az ellenség parancsnoki irányító rendszere, gátolva van abban a képességében, hogy irányítsa katonai egységeit vagy felderítési, hírszerzési információkkal lássa el azokat. Ez a bénítás vezethet a győzelemhez, az ellenfél politikájának a megváltozásához. John Warden ötgyűrűs modelljének [11.] középpontjában is a vezetés áll, ezen legbelső kör célpontként való kiválasztása azért szerencsés, mert az okozott kár tovagyűrűző hatása révén az ellenség egész rendszere megbénítható. Műveiben természetesen azt is hozzáteszi Warden, hogy ha van rá légi műveleti kapacitás a maximális hatás elérése érdekében a többi gyűrűt (célpontot) is támadni kell, de az általa meghatározott sorrendben.

A következő mátrix összefoglalóan mutatja be a vázolt klasszikus stratégiákat és azokat a háborús szinteket, amelyeken a szerzők a légierő alkalmazását javasolják.

	Megtorlás	Megsemmisítés	Megfélemlítés	Lefejezés
Stratégiai célpontok	lakosság városok ipari létesítmények	hadszintér harcoló alakulatok	lakosság ipari létesítmények	vezetés
Hatás-mechanizmus	szenvedés lázadás a politikai vezetés eltávolítására	kapacitáshiány háborús összeomlás megadás	félelem a várható jövőbeni veszteségektől	működésképtelen irányítási rendszerek összeomlás
Háborús szint	hadászat	hadművelet-harcászat	hadászat	hadászat
Teoretikus	Douhet de Seversky	Pape	Schelling	Warden

1. táblázat A kényszerítő stratégiák összefoglaló táblázata (forrás: saját szerkesztés)

A háború szintjei az általánosan használt felosztás szerint hadászat, hadművelet és harcászat. A hadászati/stratégiai szinten egy nemzet vagy egy koalíció meghatározza a biztonsági célkitűzéseit és irányelveit. A hadműveleti szint a háború hadművelet szintjén végrehajtandó tevékenységek összességét jelenti, összekötve a csapatok harcászati szintű alkalmazását a stratégiai célkitűzésekkel. A hadműveleti szint felelősségi körébe tartozik a szervezés, a csapatok telepítése, integrációja, és az, hogy a különböző hadműveleteket, hadjáratokat levezesse. A szó szoros értelmében vett vezetés ezen a szinten irányítja a harctéren lévő harcászati erők tevékenységének irányát és együttműködését. A harcászati doktrína részletes útmutatást biztosít a harcászati alegységeknek az egyes harcok sikeres megvalósításához.

A légierő tekintetében tovább finomíthatjuk a háború szintjeit. A stratégiai szint a katonai célt/célokat határozza meg, amelyeket meg szeretnének valósítani az ellenség célba vételével. A háborúnak ezen a szintjén hozott döntéseknél nagymértékben figyelembe veszik az ellenségre gyakorolt széles dimenziójú rendszer jellegű hatásokat, ezeket a döntéseket azonban közvetlenül és nagymértékben befolyásolja az adott nemzet politikája. Hadműveleti szinten döntenek el, hogy melyik célpontot támadják meg a célkitűzés megvalósítása érdekében, és hogy ezeket hogyan koordinálják, annak érdekében, hogy teljesíthessék a katonai végcélokat. A hadműveleti szint tehát átíveli azt a távolságot, ami a „célpontok fizikai bombázása” és az ellenség politikájának befolyásolása között húzódik.

A légierő, mivel sokkal nagyobb kiterjedésű területen képes tevékenységet folytatni, mint a felszíni erők, bír azzal a képességgel, hogy viszonylag rövid idő alatt a háború három szintje közül bármelyikén támadást hajtson végre az ellenséggel szemben. Mégsem szabad összekevernünk a háború szintjeit (amelyen a műveletet végezzük) és a cél által képviselt szintet. Például egy két géppárból álló repülőraj csapását harcászati műveletként értelmezhetnénk, mivel a háború harcászati szintjén tevékenykednek. Viszont ha ennek a négy repülőnek a célja az ellenség ipari létesítményeinek a megsemmisítése, akkor hadászati célokról, ha a célja az ellenség hadszíntéri főparancsnoksága, akkor hadműveleti szintű célokról, és ha a célja az ellenséges harcoló alakulatok megsemmisítése, akkor valóban harcászati szintről beszélhetünk. A megkülönböztetés tehát, hogy a célpont milyen szintet képvisel, alapvetően azon múlik, hogy milyen közvetlen célt lehet elérni a célpont megsemmisítésével.

A légierő előzőekben bemutatott teoretikusai mindannyian önálló stratégiát javasolnak, melyek úgy tűnnek, hogy működnek hasonló körülmények között a háború valamely szintjén. De valóban így van ez? Nem alkalmazható a lefejezés stratégiája harcászati szinten vagy nem teljesül az akadályoztatás indirekt hatása hadműveleti szinten? A klasszikus megtorlást előnyben részesítő teoretikusok, mint Douhet a megtorlást kizárólag stratégiai szinten vizsgálta, figyelmen kívül hagyva gyakran hatékonyabb harcászati szintű megtorlást, mikor is az ellenség tábori csapatai kerülnek támadás alá. Véleményem szerint nem összpontosíthatunk csupán egyetlen stratégiára és nem remélhetjük azt, hogy annak kizárólagos alkalmazásával elérjük céljainkat. Meg kell vizsgálnunk a háború minden szintjét a kívánatos végkimenetel érdekében és át kell tekintenünk, hogy az indirekt hatások hogyan befolyásolják a rendszer működését. Ebben nyújthat segítséget a következő, ún. egyesített megközelítést alkalmazó modell.

AZ EGYESÍTETT MEGKÖZELÍTÉS MODELLJE

Az egyesített megközelítés végiggondolja az egész mátrixot, majd ezután koncentrálna arra, hogy a légierőt hol lehet a leghatékonyabban alkalmazni. Ez az elmélet illeszkedik Sir John Slessor és William Sherman elméletéhez, akik nem tették magukévá teljes egészében Douhet, Warden, vagy Pape elméletét. Mindketten kiegyensúlyozottabb álláspontot képviseltek az ellenségnek a légierő által való kényszerítésével kapcsolatban. Nyitva hagyták mindhárom háborús szint alkalmazásának lehetőségeit a különböző célpontok ellen, ha az szükséges. Ez a nézőpont magában foglalja az egyesített összhaderőnemi műveletek elméletét is, és nem kísérli meg a légierőt egyoldalúan a többi haderőnem fölé emelni, azt állítván, hogy majd ez nyeri meg a jövő háborúját. Ahelyett hogy a fenti mátrix egyes celláira koncentrálna, azt javasolja, hogy az egész képet egyben tekintsük át, és váltsunk a táblázat egyik cellájáról a másikra, ha a helyzet úgy kívánja.

A korlátozás stratégiáját alapul véve például megtámadjuk az ellenség kenő- és üzemanyag raktárait és ellátó vonalait, ennek viszont a statikus védelemben nem biztos, hogy jelentős hatása lesz. Viszont ha támadásban vagy visszavonulásban van az ellenség és nagy ütemben használja ezeket a készleteket, a hatás minden bizonnyal felülmúlja majd várakozásainkat. Az ellenséges csapatok élelem- és vízkészletének bombázása is roppant hatékony lehet szélsőséges időjárási körülmények között vívott háborúban például sivatagi területen, de ha az ellenség könnyen megélt a helyi beszerzésekből, rekvirálásokból, akkor ez a stratégia nem fog működni.

A lefejezés stratégiáját alapul véve szintén többféle kimenettel számolhatunk. Ha az ellenség kevésbé függ a központi vezetéstől, csapatai kevésbé centralizáltak, kevésbé fogja befolyásolni a lefejezés, mivel katonai doktrínája lehetővé teszi az egységek számára, hogy hosszabb ideig kommunikáció és egyéb tekintetben elszakadjanak előljáróiktól és lehetővé teszi az alsóbb szintű parancsnokoknak, hogy gyakorolják kezdeményezőképességüket és tovább harcoljanak céljuk elérése érdekében és irányában.

Az előzőek alapján én is azt gondolom, hogy a stratégia készítés során a kényszerítő stratégiák összes mechanizmusát – korlátozás, lefejezés, megtolás, kockázatviselés – figyelembe kell venni és ezeket a különálló eljárásokat egyazon átfogó stratégiai koncepcióba kell rendezni. Lévén, hogy a stratégiai tervezés időszakában többnyire hiányos információkkal rendelke-

zünk, valóban az tűnik a legjobb megoldásnak, ha több, egymással párhuzamos hatás kiváltását tervezzük meg, bízván abban, hogy közülük egy vagy kettő pontosan úgy fog működni, ahogyan terveztük. Így volt ez a második világháborút követően zajló nagyobb háborús konfliktusok esetében, ahol az amerikaiak alkalmazták mind a megtorlás, mind a megsemmisítés, mind a megfélemlítés stratégiáját, az 1991-es Öböl-háborúban pedig a lefejezés stratégiáját.

A következő táblázatban azt foglalom össze, hogy az egyes háborúk során a kényszerítő stratégiák mely típusa bizonyult a legsikeresebbnek.

	Megtorlás	Megsemmisítés	Megfélemlítés	Lefejezés
Korea 1950-51	alkalmazás		sikeres alkalmazás	
Korea 1952-53	alkalmazás	sikeres alkalmazás	alkalmazás	
Vietnam 1965-68	alkalmazás	alkalmazás	alkalmazás	
Vietnam 1972.		sikeres alkalmazás	alkalmazás	
Kuvait 1991.		sikeres alkalmazás		alkalmazás

2.táblázat A kényszerítő légi stratégiák megjelenése
egy a II. világháború utáni háborús konfliktusokban (forrás: saját szerkesztés)

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmányomban kísérletet tettem, a légierő politikai és diplomáciai determináltságából kiindulva, hogy górcső alá vegyem, hogy melyek lényegi jellemzői a kényszerítő erő alkalmazásán alapuló ún. „kényszerítő légierő stratégiáknak”. Megvizsgáltam az összefüggéseket a kényszerítő stratégiák különböző típusai között és megállapítottam, hogy ezeket nem, mint elkülönült stratégiákat célszerű alkalmazni, hanem egy egyesített, koherens modellben, amely elképzelés a stratégiát egy szervesen összefüggő cselekvéssorozatnak fogja fel. Azt hogy a döntéshozók, mikor melyik elemét alkalmazzák a modellnek, és a háborúnak mely szintjén, csak azután lehet meghatározni, hogy alaposan megvizsgálták az adott konfliktus minden körülményét és összetevőjét és optimalizálják az egyes elemek hatásait és konvergenciáját.

Összegezve, kijelenthetjük, hogy nincsenek előre kész receptek, sablonok a légierő sikeres alkalmazására, csak olyan „modulok, építő elemek”, amelyeket az adott helyzetnek megfelelő sorrendben és módon egymás után rakva és alkalmazva biztosítható a politikai célok által determinált katonai célok elérése.⁷

⁷ A tanulmány az OTKA 84368. számú „Az egyetemes és a magyar légi hadviselés elméletének és gyakorlatának fejlődéstörténete” című projektjének támogatásával készült.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] PAPE Robert: Bombing to Win Air Power and Coercion in War Cornell Univerity Press 1996.;
- [2] SCHELLING Thomas: A Strategy of Conflict reprint 1980. Harvard Univertsity Press;
- [3] Shelling, Thomas: Arms and Influence ,Yale Univertisty Press 1966.;
- [4] GEORGE Alexander and William Simon: The limits of coercive diplomacy 2nd Review Westview Press Colorado 1994.;
- [5] STEIN Jenice Gross: Deterrence and Compellence int he Gulf 1990-1991. In International Security Autumn 1992. pp. 147-179;
- [6] BRATTON Patrick C: When is coercion succesfull? In Naval War College Review Summer 2005. pp. 99-120.
- [7] DOUCHET, Giulio: The Command of the Air. Translated by Dino Ferrari. New York: Coward-McCann Inc., 1942; reprint, Washington D.C.: Office of Air Force History, 1983.;
- [8] KRAJNC Zoltán: A légierő mint eszmerendszer 2009. <http://legiero.blogspot.com/2009/02/dr-krajnc-zoltan-legiero-mint.html>;
- [9] DE SEVERSKY, Alexander: Victory through Air Power New York: Simon & Schuster, 1942.;
- [10] OSGOOD Charles: An Alternative to War or Surrender University of Illiois Press 1962.;
- [11] WARDEN, John: Enemy as a system, In: Air Power Journal, 1995 Spring, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apjindex.html>;
- [12] Bolgár Judit, Krajnc Zoltán: The asymmetric warfare and its psychological factors, EKONOMIKA A SPOLOCNOST-JOURNAL OF ECONOMICS AND SOCIAL RESEARCH 2010: (2) pp. 1-6.;